ब्रिलिएंट पब्लिक स्कूल

सीपत रोड, बहतराई, बिलासपुर (छ.ग.)

वार्षिक परीक्षा, 2017-18

कक्षा - नवमीं

विषय - संस्कृतम्

कालावधि : होरात्रयम् | पूर्णांक : 80

दिनांक–28.02.2018 | दिन–बुधवार

निर्देशः 1. अस्मिन् प्रश्न-पत्रे चत्वारि खंडानि सन्ति।

खंडः 'क'– अपठितांश-अवबोधनम्	(10 अङ्काः)
खंडः 'ख'– रचनात्मक-कार्यम्	(15 अङ्काः)
खंडः 'ग'– अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	(25 अङ्काः)
खंडः 'घ'– पठित-अवबोधनम्	(30 अङ्काः)

2. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि।

खंड {क} अपठितः–अवबोधनम् (10 अंकः)

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत।

ऐश्वर्यमारोग्यम् भौतिकं सुखमनन्यत् किञ्चिदपि वस्तु धनेन विना लब्धुं नैव शक्यते। यज्ञाः, दानम्, उत्सवाः गृहस्थसञ्चालनं वा सर्वमपि कार्यजातं धनेनैव संपद्यते न केवलमस्मिन्नेव अपितु वेदेऽपि वित्तस्य महात्म्यं दृश्यते। धनेनैव बलं, पाण्डित्यं, प्रभुत्वञ्च लभ्यन्ते। यस्य समीपे धनं वर्तते तस्य जीवनयात्रा सुचारूपेण चलति किन्तु यस्य समीपे धनं नास्ति तस्य जीवनयात्रा तु दुःखकारी दृश्यते। धनेन सर्वाणि कष्टानि दूरी भवन्ति। कथितम् अस्ति— "टका धर्मः टका कर्मः टका हि परमं तपः। यस्य गृहे टका नास्ति, हा! टका टकटकायते।" अर्थात् अस्मिन् संसारे टका अर्थात् धनमेव धर्मः अस्ति, धनमेव कर्म अस्ति। एवं संसारे सर्वोच्च पदं धनम् एव अस्ति। परं यस्य समीपे धनं न भवति सः अहर्निशं अन्यं प्रति दुर्बलः भूत्वा केवलं विवशतया पश्यति एव। अतः कथितम् धनमेव सर्वं वर्तते।

I. एकपदेन उत्तरत (1 × 2 = 2)

(*i*) धनेन विना किं लब्धुं न शक्यते? (*ii*) धनेन किं दूरी भवति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत (1 × 2 = 2)

(*i*) कस्य जीवन यात्रा सुचारूपेण चलति? (*ii*) अस्मिन् संसारे कः धर्मः अस्ति?

Brilliant public school, Bilaspur
SAMPLE PAPERS

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (1 × 4 = 4)

(i) अनुच्छेदे 'महात्म्यम्' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?
(क) चलित (ख) भवन्ति
(ग) दृश्यते (घ) लभ्यते

(ii) 'वेदाः अपि धनस्य महत्त्वं गायन्ति'। अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्?
(क) वेदाः (ख) गायन्ति (ग) धनस्य (घ) अपि

(iii) 'प्राप्तुं' इति पदस्य अर्थे अत्र कः शब्दः प्रयुक्तः?
(क) गन्तुम् (ख) लब्धुम्
(ग) श्रोतम् (घ) चलितुम्

(iv) अनुच्छेदे 'टका' पदस्य कः पर्यायः आगतः?
(क) रूपम् (ख) धनम्
(ग) बलम् (घ) कर्म

IV. अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखत।
(इस अनुच्छेद के लिए उचित शीर्षक लिखिए) (2 × 1 = 2)

खंड {ख} रचनात्मकः-कार्यम् (15 अंकः)

2. मित्राय ललिताय स्व जन्मदिवसविषयकम् इदं पत्रं भवान् वेदव्रतः लेखितुमिच्छति। भवान् इदं पत्रं कथं लेखिष्यति इति अवधार्य। मञ्जूषातः शब्दान् नीत्वा पत्रं सम्पूरयत। (1/2×10 = 5)

(i) .... ।
दिनांङ्कः .... ।
प्रियमित्र (ii) .... !
सस्नेहं नमः।
यद्यपि वार्षिकपरीक्षायाः व्यस्ततया भवता मम (iii) .... आनन्दः न लब्धः तथापि आशासे यत् तस्य वर्णनं (iv) .... भवान् अपि किमपि आनन्दम् अवश्यमेव (v) .... केककृन्तनस्य आधुनिकरीतिं विहाय यज्ञहोमदिकस्य भारतीयसरणिम् अवलम्ब्य (vi) .... मानितः पुरोहितमहोदयेन आशीर्वचसा ममोपरि सर्वेषाम् आगन्तुकानाम् अक्षतैः (vii) .... प्रदापिता। तदनन्तरं हास्यरसपूर्णम् (viii) .... दृष्ट्वा सर्वे अमन्दम् (ix) .... अन्वभवन्। इत्यलम्। विस्तरेण तु परस्परं मिलित्वा एव बोधयिष्यामि इति।
(x) भवदीयं मित्रम् ....

मञ्जूषा अयमुत्सवः, वेदव्रतः, पठित्वा, ललित, शुभकामना, दिल्लीतः, आनन्दम्, एकलाभिनयम्, लप्स्यते, जन्मदिवसोत्सवस्य।

अथवा

ज्वरपीडित्वाद् दिनत्रयस्य अवकाशार्थम् प्रधानाचार्यं प्रति लिखितं प्रार्थनापत्रम् मञ्जूषायां प्रदत्तपदैः पूरयत।

सेवायाम्
श्रीमान् (i) ....महोदयः
डी.पी.एस. पब्लिक स्कूल मालवीय नगर, जयपुर।
महोदय,
(ii) .... ! सविनय (iii) .... अस्ति यत् अहं गतसांयकालतः (iv) .... अस्मि। ज्वरतापेन अहम् अत्यन्तं (v) .... जातः। (vi) .... विद्यालयं (vii) .... असमर्थम् अस्मि। दिनत्रयस्य (viii) .... स्वीकृत्य (ix) .... अनुगृहणन्तु।
(x) ....

मञ्जूषा निवेदनं, ज्वरपीडितः, प्रधानाचार्यः, कृशः, नमोनमः, आगन्तुम्, माम्, अवकाशं, सधन्यावादम्, अतः।

Brilliant public school, Bilaspur
SAMPLE PAPERS

3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत। (2 × 5 = 10)

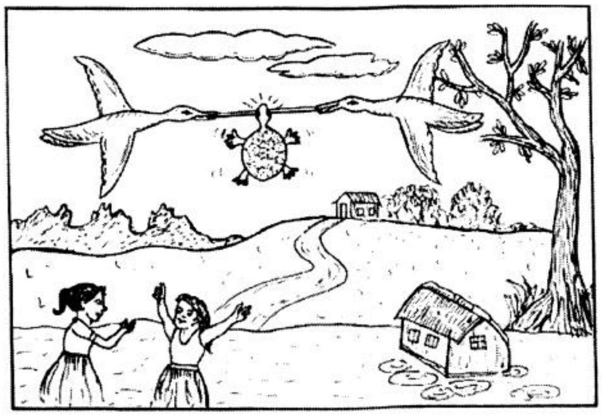

मञ्जूषा-हंसौ, अस्मिन्, सरोवरः, द्वे बालिके:, अस्ति, कच्छपः, नयतः, अधः, स्वचञ्चुभ्याम्, अवदत्, धृत्वा, काष्ठखंडम्, मुखेन, पश्यतः, कच्छपं, चित्रे, सरोवरः, एकः, वृक्षः, अपि, दृश्यते, गृहात्, बहिः, एकः, गृहणाति, नयन्तौ।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन 'मम् विद्यालय' विषयम् आधिकृत्य पञ्च सस्कृतवाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखत।

(मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से 'मम् विद्यालय' विषय पर पाँच संस्कृत वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए।)

मञ्जूषा-आदर्शः, विद्यालयः, श्रेष्ठः, प्राचार्यः, अनेके शिक्षकाः, अत्र, विषयान्, पञ्च-सहस्रछात्राः, छात्राः, प्रसिद्ध, नगरे, पंक्तिबद्धाः, प्रार्थयन्ति, मम, आदर्शः, वर्तते, पठन्ति, अस्य, च, सर्वे, निपुणः कुशलः, नगरस्य, अपि, योग्याः, सन्ति, ईश्वरं भूत्वा, प्रतिदिनं, प्रातः।

खंड {ग} अनुप्रयुक्तः–व्याकरणम् (25 अंकः)

4. अधोलिखितं प्रश्नानां समुचितम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत।

(निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दिए गए विकल्पों में से चुनकर लिखिए) (1 × 2 = 2)

(i) वर्णसंयोजनेन पदनिर्माणं विकल्पेभ्यः चित्वा क्रियताम्।

सम्राट् = स् + अ + ········ + र् + आ + ट्

(क) म (ख) म्

(ग) म्र (घ) मृ

(ii) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा वर्णसंयोजनं कुरुत।

य् + अ + ज् + ञ् + ई + य् + अ + : = ········ ।

(क) यगीयः (ख) यज्ञीयः

(ग) यग्गीयः (घ) यजीपः

5. निम्नाङ्कितानां वर्णानाम् समीचीनं उच्चारणस्थानं चित्वा लिखत।

(निम्नलिखित वर्णों के उचित उच्चारण स्थान चुनकर लिखिए।) (1 × 3 = 3)

(i) 'ऋ' वर्णस्य उच्चारणस्थानं किम्?

(क) मूर्धा (ख) कण्ठः

(ग) तालु: (घ) दन्ताः

(ii) 'घ्' वर्णस्य उच्चारणस्थानं किम्?

(क) कण्ठः (ख) नासिका

(ग) मूर्धा (घ) ओष्ठौ

(iii) 'भवतु' अत्र दन्त्यः वर्णः अस्ति?

(क) भ् (ख) व् (ग) त् (घ) अ

Brilliant public school, Bilaspur
SAMPLE PAPERS

6. अधोलिखितवाक्येषु स्थूलपदानां समुचितं सन्धिं विच्छेदं वा चित्वा लिखत। (4×1= 4)

(i) **गणेश:** सर्वपूज्य: वर्तते।

(क) गण्+एश: (ख) गणी+ईश:

(ग) गणा+एश: (घ) गण+ईश:

(ii) त्वाम् अत्र प्राप्त अहम् अतीव **प्रसन्न:+अस्मि।**

(क) प्रसन्न:स्मि (ख) प्रसन्न:ऽस्मि

(ग) प्रसन्नोऽस्मि (घ) प्रसन्नोस्मि

(iii) सर्वेषाम् **स्वागतम्** अस्तु।

(क) स्व + आगत: (ख) सु + आगतम्

(ग) सु+वागतम् (घ) स्वा + गतम्

(iv) तत्र **गङ्गाया:+तटे** एक: प्राचीन: विशाल: वटोऽस्ति।

(क) गङ्गाया तटे (ख) गङ्गायास्तटे

(ग) गङ्गायाष्तटे (घ) गङ्गायाश्तटे

7. उचित शब्दरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत। (4 × 1= 4)

(i) वृक्षाणाम् संरक्षा सुरक्षा च ········ परं कर्त्तव्यम् अस्ति।

(क) भवता (ख) भवन्ति

(ग) भवन्त: (घ) भवताम्

(ii) ········ गङ्गा श्रेष्ठतमा उच्यते।

(क) विद्वास: (ख) विदुषा

(ग) विद्वेष (घ) विदुष:

(iii) ········ कविता: रचयन्ति।

(क) भवन्त: (ख) भवान्

(ग) भवन्तौ (घ) भवद्भि:

(iv) अधुना त्वं तं ········ आनय।

(क) राजा (ख) राज्ञा

(ग) राजानम् (घ) राजन

8. उचितै: धातुरूपै: चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत। (4×1= 4)

(i) अहं अद्य विद्यालयं न ········ ।

(क) गमिष्यति (ख) गमिष्यामि

(ग) गमिष्यन्ति (घ) गमिष्यथ:

(ii) षट्–षट् च द्वादश ········ ।

(क) भवत: (ख) अभवन्

(ग) भविष्यन्ति (घ) भविष्यति

(iii) आलस्येन ज्ञानं ········ ।

(क) नश्यति (ख) नश्यामि

(ग) नश्यन्ति (घ) नश्याव:

(iv) शिक्षक: असत्यवादिने छात्राय ········ ।

(क) क्रुध्यत (ख) अक्रुध्यत्

(ग) अक्रुध्यताम (घ) अक्रुध्यन्

9. अधोलिखितेषु वाक्येषु प्रदत्त विकल्पेभ्य: समीचीनं पदं चित्वा लिखत। (4×1= 4)

(i) मोहन .... निपुण: अस्ति।

(क) धावने (ख) धावनाय

(ग) धावनस्य (घ) धावनात्

(ii) कृष्ण: .... कुशल: अस्ति।

(क) पठने (ख) पठनाय

(ग) पठनस्य (घ) पठनात्

(iii) भीम: गदा .... प्रवीण: आसीत्।

(क) युद्धाय (ख) युद्धम्

(ग) युद्धेन (घ) युद्धे

(iv) मम गुरव: ....कुशला: सन्ति।

(क) अध्यापनम (ख) अध्यापनेन

(ग) अध्यापने (घ) अध्यापनात्

10. अधोलिखितवाक्येषु स्थूलपदानां प्रकृतिप्रत्ययानां संयोजनं रिक्तस्थानानि पूरयत। (1× 4 = 4)

(i) त्वं समाचारं **वि+ज्ञा+ल्यप्** गच्छ।

(क) विज्ञाय (ख) विज्ञातम

(ग) विज्ञातुम (घ) विज्ञात्वा

(ii) राम: भोजनम् **कृत्वा** गमिष्यति।

(क) कृ+कतवतु

(ख) कृ+तुमुन

(ग) कृ+क्त्वा

(घ) कृ+कतवा

(iii) सूद: भोजनं **पच्+तुमुन्** महानंस प्रविशति।

(क) पचितुम् (ख) पकतुम्

(ग) पक्तुम् (घ) पक्तम्

(iv) राम: रावणं **हन्+क्त्वा** लङ्कम् अजयत्।

(क) हनित्वा (ख) हन्तुम्

(ग) हत्वा (घ) हनवा

Brilliant public school, Bilaspur
SAMPLE PAPERS

खंड {घ} पठित:–अवबोधनम्

(30 अंक:)

11. (अ) अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत।

किन्तु बालस्य अत्र रक्षकः नास्ति। तत् किं करोमि? भवतु चिरकालपालितमिमं पुत्रनिर्विशेषं नकुलं बालरक्षायां व्यवस्थाप्य गच्छामि तथा कृत्वा गतः। ततस्तेन नकुलेन बालसमीपम् उपसर्पन् कृष्णसर्पो दृष्टः। सः तं व्यापाद्य खण्डशः कृतवान्। अत्रान्तरे। ब्राह्मणोऽपि श्राद्धं गृहीत्वा गृहमुपावृत्तः। ब्राह्मणं दृष्ट्वा नकुलः रक्तविलिप्तमुखपादः तस्यचरणयोः अलुठत्। विप्रस्तथाविधं तं दृष्ट्वा बालकोऽनेन खादितः इति अवधार्य कोपात् नकुलं व्यापादितवान्।

I. एकपदेन उत्तरत (2 × 1 = 2)

(*i*) कः ब्राह्मणस्य चरणयोः अलुठत्?

(*ii*) नकुलेन कः दृष्टः?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत (1 × 2 = 2)

(*i*) ब्राह्मणः कथं नकुलं व्यापादितवान्?

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (1/2 × 4 = 2)

(*i*) सः तं व्यापाद्य खण्डशः कृतवान्। अत्र कर्तृपदं किम्?

(क) सः (ख) खण्डशः
(ग) तम् (घ) कृतवान्

(*ii*) 'विप्रस्तथाविधं तं दृष्ट्वा' अत्र तम्' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(क) ब्राह्मणाय (ख) बालकाय
(ग) सर्पाय (घ) नकुलाय

(*iii*) 'निश्चित्य' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम्?

(क) व्यापाद्य (ख) अवधार्य
(ग) खादितः (घ) उपसर्जन

(*iv*) 'प्रसन्नः' इत्यस्य विपर्ययपदं किं प्रयुक्तम्?

(क) कोपः (ख) खण्डशः (ग) मृतः (घ) जातः

(आ) अधोलिखित श्लोकान पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत।

स्नेहं ददाति यो मह्यं नित्यं तस्मै ददाम्यहम्।
ज्योतिः पदार्थज्ञानार्थं कोऽहं वदतु साम्प्रतम्॥

I. एकपदेन उत्तरत (2 × 1 = 2)

(*i*) जनः दीपकाय किं ददाति?

(*ii*) पदार्थज्ञानाय ज्योतिः किं ददाति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत (1 × 2 = 2)

(i) दीपकाय कः स्नेहं ददाति?

III. भाषिककार्यम् (4 × 1/2 = 2)

(i) 'ददाति' इत्यस्य क्रियापदस्य श्लोके कर्तृपदं किम्?

(क) स : (ख) यः
(ग) नित्यं (घ) तस्मै

(ii) 'अहम्' इत्यस्य कर्तृपदस्य क्रियापदं श्लोके किम्?

(ग) ददाति (ख) ददन्ति
(ग) ददामि (घ) दीयते

(iii) 'अनित्यं' इत्यस्य पदस्य श्लोके किं विपर्ययः प्रयुक्तः?

(क) निशम (ख) नित्यं
(ग) अपत्यं (घ) मह्यं

(iv) 'प्रकाशः' इत्यस्य पदस्य पर्यायः श्लोके किं प्रयुक्तः?

(क) कीर्ति : (ख) ज्योतिः
(ग) नित्यं (घ) वर्तिः

(इ) अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत।

लक्ष्मण (विलोक्य) अये! अयम् आर्यः रामः। न, न रूपसादृश्यम्।
(सुमन्त्रं दृष्ट्वा) अये तात!

सुमन्त्रः अये कुमार लक्ष्मण!

भरतः एवं, गुरुः अयम्। आर्य! अभिवादये।

लक्ष्मणः एहि एहि। आयुष्मान् भव। (सुमन्त्रं वीक्ष्य) तात कः अत्र भवान्?

सुमन्त्रः कुमार! अयं भरतः कुमारः।

लक्ष्मणः एहि एहि इक्ष्वाकुकुमार! वत्स! स्वस्ति, आयुष्मान् भव।

भरतः अनुगृहीतोऽस्मि।

Brilliant public school, Bilaspur
SAMPLE PAPERS

I. एकपदेन उत्तरत

(i) भरतस्य वंशः कः आसीत्? (2×1 = 2)

(ii) लक्ष्मणः कस्मै आशीर्वादं यच्छति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत (1× 2 = 2)

(i) श्रीरामस्य **रूपं केन** सह प्रदर्शितम्?

III. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत।

(1/2 × 4 = 2)

(i) नाट्यांशे 'वत्स' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम् अस्ति?

(क) भरताय (ख) लक्ष्मणाय
(ग) रामाय (घ) समुन्त्राय

(ii) 'दृष्ट्वा' पदस्य पर्यायः कः?

(क) वीक्ष्य (ख) अये
(ग) एहि (घ) सादृश्यम्

(iii) 'आगच्छ' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम्?

(क) एहि (ख) भव
(ग) अस्मि (घ) अपे

(iv) 'अभिवादये' क्रियायाः किं पदं प्रयुक्तम्?

(क) अहं (ख) त्वम्
(ग) सः (घ) तेन

12. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत। (4×1 = 4)

(i) <u>भरताय</u> अर्पितं मे अखिलं चेष्टितम्।

(क) केभ्यः (ख) कस्मै
(ग) काम (घ) केन

(ii) <u>भारतं</u> वर्तते मे परं सम्बलम्।

(क) कः (ख) किम्
(ग) किदृशम् (घ) केन

(iii) अत्र कोऽपि <u>दीनतां</u> न व्रजेत।

(क) किम् (ख) कः
(ग) काम् (घ) कान

(iv) अहं <u>प्रभुं</u> नित्यमेव स्मरामि।

(क) का (ख) कुत्र
(ग) किम् (घ) कम्

13. अधोलिखितश्लोकयो अन्वयं मञ्जूषाया समुचितं पदं चित्वा पूरयत।

(क) अद्य खल्ववगच्छामि पित्रा मे दुष्करं कृतम्।
कीदृशस्तनयस्नेहो भ्रातृस्नेहोऽयमीदृशः॥ (4×1/2 = 2)

अन्वयः अद्य

(क) ······ अवगच्छामि मे
(ख) ······ दुष्कर कृतम्। अयं
(ग) ······ ईदृशः। तु तनय
(घ) ······ कीदृशः?

(ख) पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम्।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते॥ (4×1/2 = 2)

अन्वयः पृथिव्यां त्रीणि

(क) ······ जलम् अन्नं
(ख) ······ च सन्ति
(ग) ······ मूढैः
(घ) ···· विधीयते।

मञ्जूषा स्नेहः, भ्रातृस्नेहः, पित्रा, खलु, रत्नसंज्ञा, पाषाणखण्डेषु, सुभाषितम्, रत्नानि।

14. रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारय अर्थ चित्वा लिखत। (4 × 1 = 4)

(i) त्वं <u>भूयः</u> नगरं याहि।

(क) कदाचित् (ख) पुनः
(ग) शीघ्रम् (घ) अतिशीघ्रम्

(ii) मातुः वार्ताम् <u>निशम्य</u> अष्टावक्रः राजसभाम् गच्छति।

(क) श्रुत्वा (ख) दृष्ट्वा (ग) मत्वा (घ) ज्ञात्वा

(iii) घटो नास्मि <u>जलान्वितः</u>।

(क) जलहीनः (ख) ज्वलनशीलः
(ग) जलपूर्णः (घ) जलदः

(iv) <u>वराकोऽयम्</u> अभावेन खिद्यते।

(क) श्रेष्ठः (ख) दयनीयः
(ग) राजपुत्रः (घ) वरणीयः

= = = = 0 0 0 = = =

Brilliant public school, Bilaspur
SAMPLE PAPERS